

СОЊА КУЗМАНЧЕВ СТАНОЈЕВИЋ*

Факултет за правне и пословне
студије др Лазар Вркатић
Нови Сад

УДК 316.48:316.728

Монографска студија
Примљен: 22.09.2015
Одобрен: 25.10.2015

ВРШЊАЧКО НАСИЉЕ КАО ОБЛИК РЕАЛИСТИЧНОГ СУКОБА:

Прилог социолошком разумевању насиља младих и међу младима

Сажетак: Насиље међу младима само је одјек ширег, данас и глобалног насиља. Оно је само његова појавна, али и највидљивија манифестација. Разумевање насиља младих и међу младима је, стога, немогуће без разумевања ширег социокултурног контекста у којем се јавља. Ван психолошких и биолошких објашњења узрока насиља, велики део људског насиља је друштвено по свом карактеру. Насиље као нешто што захтева интензивну друштвену акцију и интеракцију изискује потребу разумевања друштвеног. Главни циљ овог рада јесте да се укаже на теоријске изворе социолошког објашњења узрока насиља међу младима, при чему ће се пратити нит основне теоријске поставке рада која гласи: Насиље међу адолесцентском популацијом спада у реалистичне сукобе, што значи да насиље овде служи као средство да се дође до циља, односно да оно није само себи циљ. У том смислу се сматра да насиље међу младима и над младима представља више од исказивања агресивних нагона усред личних фрустрација насилника, с обзиром да фрустрације насилника нису само производ личних недостатака, већ и структурних, ситуационих и објективних околности. Сходно наведеном, смиривање агресивног нагона у правцу цивилизовања понашања или замене објекта фрустрације на које би се агресивни нагон преместио, није довољно само по себи. Овде није реч о инцидентним и изолованим случајевима, већ је реч о потпуном обесмишљавању вредности, о насиљу као невредности која постаје вредност – односно одраз вредносног система појединачних деликвентних супкултурних (контракултурних) група, с обзиром да се њиме постиже вредновање насилника као „важног“ у вршњачкој групи. Ово не значи, међутим, да у оваквим односима, уопште, нема елемената нереалистичних сукоба и „отпуштања тензија“, што се првенствено може видети у лакој замени „објекта фрустрације“.

Кључне речи: адолесценција, вршњачко насиље, насиље, девијантност, деликвенција, сукоб

---

* skuzmancev@gmail.com

Уводне напомене

Проблем насиља, девијантности, насилничког и агресивног понашања, теме су које вековима заокупљају пажњу филозофа и научника различитих научних дисциплина (од криминологије и социјалне патологије, преко антропологије, до психологије и социологије). Социолошко проучавање има своје специфичности у том погледу. Оно се разликује од психолошког и социјално-психолошког (што је за овај рад посебно значајно) највише по „углу гледања“, односно по *начину* на који приступа овом проблему. Без обзира на појединачне теорије и на чињеницу да су обе науке изнедриле више теорија које проблематизују дати проблем, може се рећи да постоји једна ствар која је општа: док се психологија превасходно занима за личност насилника, за индивидуалне узроке насиља и за агресивно понашање, социологију насиље, као и сваки *сукоб*, занима као друштвени однос, кроз анализу његових друштвених функција, његових узрока, услова и последица. Специфично, социологију насиље и сукоб занимају као *облици интеракције*.

Дилема која се јавља већ на самом почетку рада је одакле почети у покушају да се насиље социолошки разуме и проблематизује? Проблему насиља, уопште, посвећена је у социолошкој литератури значајна пажња. У литератури се могу наћи оцене, међутим, да проблему *насиља међу младима* (младих над младима), са изузетком студија насиља у школама, није посвећена довољна пажња. Насупрот томе, постоји бројна литература која се бави младалачким насиљем против других група или против друштва у целини (Recasens i Brunet 2007: 9).

Проблем насиља се јавља као једна од основних тема социологије девијантности и криминалитета (Von Trotha 2007: 5202). Девијантност је далеко шири појам од насиља, који у себе укључује разне појавне облике „девијантног“ понашања, који се могу кретати у распону од другачијег стила и изгледа који изазива чуђење, до крајње насилних облика и деструктивности. Око дефиниције девијантности и „нормалности“ у социологији не постоји консензус, него теоријски гап између функционалистичких схватања и интеракционистичких и социјално-конструкционистичких теорија етикетирања. С друге стране, девијантност није статична појава, већ зависи од времена и друштвених услова који је таквом проглашавају. И агресивност и насиље су некад сматрани „нормалним“ и „пожељним“ обележјима понашања¹, док су са процесом цивилизације трансформисани у непожељне и стављени под чврсту социјалну контролу *државе* (Elias 1978: 230), која једина има монопол и право, по Веберовој (Weber) дефиницији, на „легитимно физичко насиље“ (Вебер 1998: 103).

У феноменолошком смислу, у појаве социјалних девијација се убрајају социјални конфликти са елементом насиља, деликвенција (криминалитет) и социјално патолошке појаве (Вошковић 2007: 34).

---

¹ За разлику од модерног доба, у „средњем веку је друштвени притисак ишао у обрнутом правцу: пљачкање, туче, лов на људе и животиње, све су то биле уобичајене форме свакодневног живота, које су одговарале структури ондашњег друштва. Поготово за јаке и моћне, ово су биле радости живота“ (Elias 1978: 231).

Социолошке теорије девијантности имају дугу традицију. Она сеже до Диркема (Durkheim) и његовог разумевања нормалног и патолошког и посебно његовог разумевања злочина. Диркем је сматрао да је разлика између нормалности и патологије неопходно методолошко правило за проучавање друштва и друштвених појава. При томе, нормалне чињенице су „све оно што морају да буду“, док су патолошке „оне које би морале да буду другачије него што јесу“ (Dirkem 2012: 69). Прецизније, за Диркема је нормално оно што је просечно (уобичајено) за највећи број припадника одређеног друштва: „Нека друштвена чињеница је нормална за одређени друштвени тип, разматран у одређеној фази свог развоја, када настаје у просеку друштава те врсте, разматраних у одговарајућој фази њихове еволуције“ (Dirkem 2012: 83). Према Диркемовом мишљењу, криминалитет и злочин су *нормалне* друштвене чињенице „јер је друштво које би било њих ослобођено сасвим немогуће“ (Dirkem 2012: 85). Злочин је и функционалан у том смислу што све док постоји јачаће и оне друштвене институције које се баве његовим сузбијањем, односно они механизми социјалне контроле који су задужени за ресоцијализацију, кажњавање или реституцију. Дисфункционалност се јавља тек онда када злочин и криминал достигну и пређу, за сваки тип друштва, границе просека у њима (ibid: 84).

Типологије социолошких теорија девијантности су бројне. Она која се у овом раду сматра најпрецизнијом, с обзиром да произилази из основних теоријских поставки четири највеће теоријске традиције у социологији, је она коју је понудио Џонатан Гарнер (Turner). Према његовом мишљењу, у најважније социолошке теорије девијантности спадају: *функционалистичке теорије девијантности* (превасходно Мертонова (Merton) теорија структуралног напрезања, односно теорија аномije); *конфликтне теорије девијантности*; *интеракционистички приступи девијантности* (теорија етикетирања, теорија диференцијалне асоцијације) и *утилитарне теорије девијантности* (међу којима се издваја теорија контроле). Све наведене теоријске перспективе нуде теорију о узрочницима девијантности: функционалистичка теорија подвлачи структурално напрезање или несаслађаност између културних циљева и расподеле средстава за њихово испуњење. Теорије конфликта сматрају да су казне и закони усмерени против сиромашних, а да су благонаклони према богатима. Интеракционистичке теорије подвлаче процес социјализације и етикетирање које се додаје људима. Утилитаристичке теорије истичу прорачуне трошкова, улагања, ангажовања и убеђења приликом испољавања девијантних или конформистичких облика понашања (Turner 2009: 194-199).

У овом раду не постоји потреба да се све појединачне теорије детаљно проблематизују. Анализа је усмерена превасходно на оне теорије за које се сматра да пружају најбоље социолошко објашњење узрока девијантности и насиља, уопште, као и на оне теорије које су се посебно базирале на објашњењу проблема девијантности, криминалитета и насиља код омладине. Истовремено, теорије на које се указује у овом раду пружају најбољи, иако свакако не једини, оквир за потврђивање основне теоријске поставке рада.

При једном оваквом задатку је неопходно комбиновати закључке до којих су дошле најзначајније теорије макро и микросоциолошке традиције. Ово

становиште произилази из става да су теоријске оријентације макро и микро социологије подједнако вредне и значајне, односно да оне не морају нужно бити супротстављене, него, напротив, једне другима могу бити вредна допуна.

Уопштено говорећи, макросоциолошке теорије проблем девијантности, уопште, и насиља, специфично, посматрају као последицу ширих друштвених околности, које своје корене имају у друштвеној структури и/или култури, односно у посебним контракултурним групама. Микроинтеракционистичке теорије насиље посматрају преваходно кроз проблематизацију насилне ситуације и кроз проблем насиља као друштвене интеракције. Отуда оне у центар своје анализе стављају интеракцију „а не појединце, друштвену позадину, културу или мотивацију, што значи да оне сагледавају карактеристике насилних ситуација“ (Collins 2008: 1).

Основна теоријска поставка овог рада своје почетно теоријско упориште има у социолошким теоријама сукоба Георга Зимела (Georg Simmel) и Луиса Козера (Lewis Coser), специфичније, у једној од Зимелових пропозиција коју је Козер додатно разрадио и проблематизовао. То је пропозиција која анализира разлику између *реалистичних* и *нереалистичних* сукоба. У том смислу, основна теоријска поставка овог рада гласи: *Насиље међу адолесцентском популацијом спада у реалистичне сукобе, што значи да насиље овде служи као средство да се дође до одређеног циља, односно да оно није само себи циљ.*² Ово не значи, међутим, да у оваквим односима нема елемената нереалистичних сукоба и „отпуштања тензија“, што се првенствено може видети у лакој замени „објекта фрустрације“.

На овом месту је, најпре, неопходно означити шта су то реалистични, а шта нереалистични сукоби. Оригинална Зимелова пропозиција у вези са овим гласи:

„Ако сукоб настаје у циљу поседовања или контролисања нечега, због беса или освете... ограничен је чињеницом да, у суштини, сваки циљ може да се постигне на више начина. Жеља за поседовањем или потчињавањем, чак и за уништењем непријатеља, може да се задовољи другачијим комбинацијама и поступцима, а не само борбом. Када сукоб представља само средство које условљава више сврха, не постоји никакав разлог да се он спречава или избегава, под условом да може да се замени другим поступцима који обећавају исти успех. С друге стране, када га искључиво условљавају субјективна осећања, када постоје унутрашње силе које могу да се задовоље само путем борбе, његова замена другим средствима је немогућа; тада је само себи сврха и задовољство“ (Simmel 1903: 500-501).

Идући Зимеловим трагом, Козер је подвукао да је разликовање *сукоба као средства* и *сукоба као циља* суштинско обележје поделе на реалистичне и нереалистичне сукобе. У том смислу реалистични сукоби су они сукоби који „настају из фрустрације због одређених захтева унутар односа, из процене учесника о добицима, те који су усмерени на претпостављени фрустрирајући објекат“ (Koser 2007: 67). Нереалистични сукоби „иако укључују интеракцију двеју или више особа, нису условљени супротстављеним циљевима противни-

² Иако свакако не једини, али, у контексту вршњачких односа, вероватно најдоминантнији *циљ* младих састоји се у *прихватању од стране вршњачке групе*.

ка, него потребом за отпуштањем тензије, бар код једног од њих“ (Kozar 2007: 67). Нереалистичан сукоб „условљен потребом за отпуштањем агресивне тензије код једне или више особа у интеракцији, мање је ’стабилан’ него реалистичан сукоб. Агресивност, која образује његову основу, лако може да се преусмери ка другим каналима, управо због тога што није ограничена на сам објекат који постаје мета због ’ситуационе случајности’. Уколико одређени објекат није доступан, тај сукоб ће највероватније да се манифестује на другачије начине“ (ibid: 68).

За разлику од нереалистичног сукоба, реалистичан сукоб „ће се завршити ако актер успе да пронађе подједнако задовољавајуће алтернативне начине за остварење циља. Код реалистичног сукоба постоје *функционалне алтернативе код средстава*“ (ibid: 68-69). С друге стране „код нереалистичног сукоба постоје само *функционалне алтернативе код објекта*“ (ibid: 69). Ово разликовање доприноси томе „да се избегне погрешка садржана у настојањима да се друштвени феномен реалистичног сукоба у целини објашњава у оквирима ’отпуштања тензија’“ (ibid: 69).

Два наведена типа сукоба представљају идеалне типове, што значи да је њихово разликовање превасходно могуће у аналитичке сврхе. Ниједан сукоб се не може посматрати као чисто реалистичан, нити чисто нереалистичан, али се захваљујући овој подели може доћи до сазнања о преовлађајућим карактеристикама једног и другог типа и на тај начин утврдити који су то преовлађујући елементи у свакој појединачној врсти сукоба. То значи да иако је полазна теоријска поставка овог рада да насиље међу младима ваља третирати као реалистични сукоб, то свакако не значи да у стварности ово, као и свако друго насиље, нема нереалистичне елементе: „Ситуације реалистичног сукоба могу да буду праћене, посебно тамо где не постоје одговарајуће мере за остварење борбе, нереалистичним сентиментима који су преусмерени од свог извора. У конкретној друштвеној стварности могу се пронаћи мешавине оба ’чиста’ типа“ (Kozar 2007: 73).

Опредељење да се теоријска пропозиција реалистичних и нереалистичних сукоба лоцира на проблем вршњачког насиља има више разлога: 1) први од тих разлога је непосредно искуство српског друштва у којем је насиље међу омладинском популацијом велико, али и због евидентног пораста насиља међу младима на ширем, глобалном нивоу³; 2) други разлог се састоји у чињеници да су млади подложнији утицају вршњака, односно да се у адолесцентском периоду вршњаци појављују као једни од најважнијих агенаса социјализације међу младима и 3) трећи разлог је исти као и код великог броја теоретичара који се бавили проблемом девијантности, насиља и криминала – тај што је утврђено да је „од свих друштвених обележја повезаних са криминалом, старост вероватно једно од најзначајнијих... Криминал је појава најраспрострањенија међу омладином – ризик за учествовање у њему нагло опада са годинама“ (Plass 2007: 48).

³ Компаративна истраживања проблема насиља међу младима, са акцентом на његово изразитије јављање у слободно време и, посебно, ноћним изласцима, показују сличне карактеристике на европском нивоу (Gonzalez Zorilla 2007: 8).

Већина социолошких теорија које су развијене у XX веку и које су покушале да објасне криминалне и деликвентне преступе, у које спадају и деликти насиља, биле су усмерене на проблем лошег „понашања“ *младих*. Понашање је стављено под наводнике с обзиром да социологија не може, диркемовски речено, да објашњава психичке чињенице, нити понашање појединца. Али, „социолошко увиђање културних елемената у деликвенцији или у потчињености појединца сопственој вршњачкој групи, било је велики корак напред у објашњавању датог проблема“ (Yinger 1960: 628). С друге стране, иако социологија не проучава понашање појединаца, њу занима *друштвена интеракција* међу њима која се, опет, може одредити као „ситуација у којој су понашања (у најширем смислу) једног актера свесно реорганизована од стране и под утицајем понашања другог актера и *vice versa*“ (Turner 1988: 13-14).

Међу најпознатија социолошка објашњења девијантног и криминалног понашања младих убрајају се: *теорија деликвентних субкултура* Алберта Коена (Cohen) – у којој се деликвентно понашање младих разуме као последица другачијег сета контракултурних вредности (теза посебно проблематизована на примеру дечака из радничких породица и објављена у књизи *Деликвентни дечаки* 1955); Сајксове и Мацине (Sykes and Matza 1957) *технике неутрализације* – у којој се истражују технике младих за рационализовање лоших облика понашања; Сатерлендова и Крејсијева (Sutherland and Cressey 1960) *теорија диференцијалне асоцијације* – према којој се деца уче лошем понашању од оних са којима се удружују и Хиршијева (Hirschi 1969) *теорија социјалних веза* – према којој је степен и тип повезаности које деца имају са легитимним институцијама и вредностима друштва најзначајнија варијабла за одвраћање или неодвраћање од учествовања у криминалу (Plass 2007: 48).

Анализа насиља међу младима, међутим, не може бити изузета из сложеног контекста у којем се јавља (Gonzalez Zorrilla 2007: 7). Због тога се у једном делу рада говори о проблему насиља, девијантности и сукоба, уопште, због тога што социолошко проучавање датог проблема насиље међу младима не посматра као изолован проблем. У том смислу, „социолошко достигнуће у проучавању насиља састоји се у детаљној анализи социјалних услова и контекстуалне равни из којих и унутар којих насиље постаје манифестно“ (Koković 2010: 33). Социолошки се проблем насиља међу младима мора сагледати као производ ширег културног обрасца и као производ ситуационих и статусних фрустрација, који произилази из саме друштвене структуре. С друге стране, незаменљива вредност теорија које апострофирају значај интеракције, како би се схватило шта се дешава у самој ситуацији насилног сукоба, изискује обавезу коришћења резултата најважнијих микросоциолошких теорија насиља.

Појам насиља, вршњачког насиља и сукоба

Разумевање насиља захтева анализу многобројних фактора и аспеката, синтезу разних приступа који повезују насиље, промене и конфликте у друштву. Ако се насиље жели разумети у његовој вишеструкој димензионалности,

онда истраживање насиља треба темељити на широком социокултурном концепту. Студије насиља више није могуће третирали површно, искључиво – као негативан феномен у терминима агресивног понашања (Коковић 2005: 412). Отуда, „да би се разумело насиље, интердисциплинарни приступ се јавља као неминовност“ (Koković 2010: 32).

У литератури се могу наћи бројне дефиниције насиља. Ове дефиниције се разликују како с обзиром на почетне теоријске и методолошке позиције сваке појединачне науке која се бави проблемом насиља, тако и у зависности од основних критеријума помоћу којих се изводи дата дефиниција. Дефиниција која се може пронаћи у домаћој психолошкој литератури је она према којој се насиље може одредити као „намерно и неоправдано наношење штете другоме“ (Popadić 2009: 13). Оно што је посебно важно у овој дефиницији је елемент намерног наношења штете, што значи да се нпр. дечји несташлуци који нису покренути мотивом и намером наношења штете никако не могу разумети као насиље. Други део дефиниције који апострофира неоправданост наношења штете указује на то да се као насиље не може третирали оно што се правним речником карактерише као нужна самоодбрана.

Према Драгану Коковићу насиље се може одредити као „акт употребе силе против другог или према другом да би се остварио неки противправни или недопуштени циљ“ (Koković 2010: 28). При томе, „насиље није само физичко; видљива је тиха, а најчешће отворена доминација насиља над душом и духовним вредностима. Штавише, насиље постаје симбол, добија одређено ритуално значење, постаје саставни део животног стила и филозофије младих људи“ (Koković 2010: 27).

Насиље има своје бројне појавне облике: „насиље значи убити, уништити, наудити, опљачкати или избацити. Ово је пет основних облика насиља. Сви облици насиља представљају варијанте или мешавину ових облика“ (Von Trotta 2007: 5202).

Основни контекст овог рада представља насиље међу адолесцентском популацијом, које се у литератури назива и вршњачким насиљем (енгл. *peer violence*). Овај појам је свеобухватнији и шири од појма вршњачко злостављање (енгл. *bullying*). Вршњачко насиље је надређена категорија и не укључује нужно и злостављање, које представља тежи облик вршњачког насиља. Вршњачко злостављање се често догађа без очите провокације, а негативно понашање се може одвијати физичким контактом, речима, невербалном комуникацијом, намерним искључивањем из групе и на друге начине (Rajhvajn Bulat i Ajduković 2012: 168).

Појам насиља није исто што и појам конфликта, односно сукоба: иако је свако насиље сукоб, сваки сукоб није нужно и насиље. Конфликт уопште не мора да има у себи насилне елементе, нити насилне мотиве у виду наношења штете другоме.

Већ је речено да за разлику од психологије која се превасходно базира на насилничком и агресивном понашању и личности насилника, социологију сукоб, па и онај насилан, занима као друштвени однос и као друштвена интерак-

ција: „у проучавању ситуације сукоба у којој интеракција има највећи значај социолог мора да проучава однос сукоба са искључивим вредностима или различитим интересима за које се боре супротстављене стране“ (Kozer 2007: 71). За разлику од социолога, интересовање психолога „за мету агресивних нагона може бити сасвим споредно“ (ibid: 71).

Проблем сукоба је дуго времена био занемариван у социологији. С друге стране, дуго је био третиран као искључиво негативна и патолошка појава у складу са основним поставкама функционализма и, посебно, парсонџанског структурал-функционализма. Међутим, најбоље су социолошке теорије сукоба – међу којима су и теорије произишле из ових оквира⁴ – отишле даље од овога. Оно што је посебно важно када је реч о социолошким теоријама сукоба, јесте њихов заједнички покушај „да оду даље од манифестног, да се у настојању да се друштвене појаве и процеси објасне трага за оним латентним, оним што се 'одозго' не види“ (Шљукић 2010: 361).

У том смислу, ове теорије сукобе не посматрају искључиво као негативне и патолошке појаве, које нарушавају друштвену равнотежу и друштвену хармонију. Још је почетком прошлог века Зимел утврдио да се “сукоби не своде на мехуриће ирационалности и апсурда“ (Lalman 2004: 159). Јер, Зимеловим речима „као што космос треба љубав и мржњу, силе привлачења и силе одбијања, како би имао облик, тако и друштву треба неки квантитативни однос склада и несклада, удруживања и конкуренције, добре воље и зле намере, како би успоставио одређени облик“ (Simmel 2009: 228). У том смислу, према Зимелу, „група која би била потпуно складна и хармонична, апсолутно јединствена, не само да је немогућа емпиријски, већ је лишена суштинског животног процеса и стабилне структуре“ (Simmel 1903: 491). Зимелово разумевање сукоба као облика интеракције извршило је пресудни утицај на касније разматрање проблема сукоба. Само разумевање интеракције је, према Зимелу, један од најзначајнијих задатака социологије (Ritzer 2008: 37). Бављење микросоциолошким проблемима и проблемима интеракције је један од најважнијих разлога што је Зимелово становиште пре других европских класичних теоретичара било примљено у САД-у, највише међу теоретичарима Чикашке социолошке школе (Johnson 2008: 54).

Настављајући Зимелово разумевање сукоба као „облика социјализације“⁵ и проблематизујући његове пропозиције, Луис Козер је у делу *Функције друштвеног сукоба* почетно одредио *друштвени сукоб* као „борбу око вредности и захтева за оскудним положајима, моћи и ресурсима, у којој су циљеви противника да неутралишу, повреде или униште своје супарнике“ (Kozer 2007: 14). Иако се на први поглед може учинити да ова дефиниција има искључиво нега-

⁴ Превасходно се мисли на дело Луиса Козера *Функције друштвеног сукоба* које је било „готово од пресудног значаја за даљи опстанак крутог и фрагилног језгра парсонџанског структурал-функционализма, управо у периоду успона и велике конкуренције мноштва алтернативних израстајућих парадигми. Тако је ово дело самом функционализму дало нови садржај и форму који су га учврстили за дужи период, те продужили век функционалистичке парадигматске супремације“ (Marinković 2007: 210).

⁵ С обзиром да је свака интеракција, према Зимелу, социјализација, сукоб је као једна од најинтензивнијих интеракција, логично, *облик социјализације* (Simmel 1903: 490).

тивни призив, читава Козерова књига састоји се, управо супротно, у наглашавању не само негативних, него и позитивних функција сукоба: „Бављење функционалним аспектима друштвеног сукоба не значи порицање чињенице да су неки облици сукоба заиста деструктивни за јединство групе или да воде дезинтеграцији одређених друштвених структура. Ипак, ово занимање за функционалне аспекте друштвеног сукоба служи да би уравнотежило анализу чије је друго становиште већ изнесено“ (ibid: 14).

Повезаност ова два становишта – Зимеловог разумевања сукоба као „базичног облика интеракције који је често блиско повезан са кохезијом“ (Johnson 2008: 39) и Козеровог даљег проблематизовања Зимелових пропозиција са посебним освртом на разумевање позитивних и негативних функција сукоба – представља вероватно један од најбољих доказа могућности повезивања микро и макросоциолошке традиције.

Социолошко проучавање насиља међу младима мора да покуша да одговори на питање који то друштвени узроци и услови доводе до његовог настанка, какву друштвену функцију насиље међу младима испуњава, какве друштвене односе насиље ствара и из каквих друштвених односа оно произилази и, у крајњој линији, на који начин насиље међу младима, које се мора схватити као одјек глобалног насиља, а не као изолован проблем, од невредности постаје „вредност“ и норма понашања којом се у датој вршњачкој групи стиче статус и углед?

Насиље међу младима као реалистичан сукоб:

Од питања доступности другачијих средстава да се дође до циља до питања насиља као невредности која постаје „вредност“

Рећи да је насиље средство не представља никакву новину. Према мишљењу Хане Арент (Arent), насиље је „по својој природи инструментално: као и сва средства и насиље мора да има вођство и оправдање кроз циљ којем тежи. А оно чему је потребно да буде оправдано нечим другим не може бити суштина било чега“ (Arent 2002: 64-65). Дарендорф (Dahrendorf) је, такође, разликујући интензитет и насиље (класног) конфликта утврдио да се насиље односи на „средства која се користе у конфликту“ (Dahrendorf 1959, in: Johnson 2008: 377). Питање, дакле, није да ли је насиље средство или не, већ је питање у *доступности* другачијих средстава да се дође до циља.

Овде се долази до друге битне карактеристике насиља а то је да оно представља *немоћ*. Насупрот увреженом мишљењу и консензусу међу „политичким теоретичарима левице и деснице“ да „насиље није ништа друго до најфлагрантнија манифестација моћи“ (Arent 2002: 45), Арентова је поентирала не само разлику између *моћи* и *насиља*, него је разрадила аргументацију о томе да су ове појаве једна другој *опозити*⁶: „Моћ и насиље су супротности. Тамо

⁶ Иако се Арентова бавила превасходно проблемом насиља највећих размера, попут ратова и револуција, њена запажања о насиљу се могу применити универзално. Арентова је, наиме, запознала да се речи моћ, ауторитет, снага, сила и насиље у политичкој литератури доста често по-

где једно влада, друго је одсутно. Насиље се појављује тамо где је моћ угрожена... Насиље само може да уништи моћ; оно је потпуно неспособно да је створи... Насиље не може настати из своје супротности, а то је моћ“ (Arent 2002: 70-71). Свако опадање моћи јавља се као позивница за насиље – „ако ни због чега другог, оно због тога што они који држе моћ а осећају да им она измиче из руку, било да је то влада или да су то они над којима се влада, увек тешко одолевају искушењу да моћ замене насиљем“ (ibid: 110).

Питање насиља као немоћи повезано је и са питањем угрожености личног и социјалног *идентитета*. Оно улази у саму срж идентитета и интегритета тела и ума. Од највећег насиља попут геноцида и масовних истребљења до питања физичке и моралне патње појединца, његовог тела, достојанства и самопоштовања (Valibar 2009: 10-11). Насиље угрожава идентитет, али и угрожени идентитет повратно може да одговори насиљем. Проблем насиља, уопште, према Едварду Саиду (Said), повезан је са питањем изградње идентитета у модерним друштвима и он се јавља као последица нерешених тензија у њима: „У савременом свету такмичења између стабилних идентитета који извиру из националности, образовања, језика и религије, с једне стране и разних врста маргиналности и отуђености, с друге стране, остају почетне и нерешене тензије. Једна страна доминира и ближа је центру, друга страна се гура од њега, било у правцу насиља, било ка новим формама аутентичности као што су фундаменталистичке религије“ (Said 1988: 55-56).

Према Синиши Малешевићу „насиље нити је резултат урођене агресивности, нити екстерно узрокованих 'друштвених болести', већ је то нешто што захтева интензивну друштвену акцију“ (Malešević 2010: 3). Оваквим својим почетним ставом Малешевић се у *The Sociology of War and Violence* (2010) успротивио двома доминантним алтернативним гледиштима и становиштима о људској природи: 1) прва група становишта води од Макијавелија (Machiavelli) и Хобса (Hobbes) до данашњих неодарвинистичких интерпретација људске природе као искварене, превртљиве, похлепне, насилне, јер је *човек човеку вук* и 2) друга група становишта коју су заступали Русо (Rousseau), Кант (Kant), Пејн (Paine) – према којима су људска бића мирољубива, разумна, саосећајна и кооперативна, али због утицаја „друштвених болести“ постају насилна (Malešević 2010: 1-2). Док је „из прве перспективе друштво спољни гарант очувања реда које умирује звери у свима нама, из друге перспективе су модерна друштва одговорна за кварење есенцијално добре људске природе“ (ibid: 2). Иако су ове две доминантне групе становишта имале велики утицај у последња три века, ниједна од њих, према Малешевићу, не пружа социолошки прецизно објашњење међуљудских односа у ситуацијама насиља. Ван психолошких и биолошких објашњења узрока насиља, велики део људског насиља је *друштвено* по свом карактеру (ibid: 2). Сходно томе:

„Као људска бића, ми смо у стању и склони како себичности, тако и солидарности. Кључни парадокс Макијавели/Хобсове vs. Русо/Кантове дебате је да обема недос-

---

грешно третирају као синоними. Указујући на то да се овим речима означавају различити феномени, Арентова је као разлог њиховог изједначавања видела само једно – њихову заједничку функцију – све ове речи означавају средства помоћу којих човек влада над човеком (Arent 2002: 55).

таје социолошки поглед и да обе погрешно процењују друштвену реалност: поента је у томе што када делујемо у складу са Хобсовом визијом људске природе – као егоистичних бића која теже самоочувању – то радимо из врло русоовских разлога и скоро увек у русоовским контекстима. Као што су нам потребни други да бисмо убили, тако нам требају и други за које бисмо се жртвовали. Наша друштвена укоренењеност извор је и наше себичности и нашег алтруизма. Боримо се и убијамо најбоље у присуству других – да их импресионирамо, да им удовољимо, да им се приклонимо, да сакријемо страх, да профитирамо, да се не осрамотимо и због многих других разлога. Исте друштвене везе од нас праве подједнако и истовремено и мученике и убице. Историјско искуство показује да живот постаје 'сиромашан, гадан, бруталан и кратак', не када смо 'усамљени', већ када и због тога што живимо у групама. Чињеница да велики део нашег односа са насиљем и ратом јесте одређен нашим друштвеним карактером, сугерише то да бисмо их разумели, најпре морамо да разумемо друштвено“ (ibid: 3).

Социологија, према томе, мора да постави, за почетак, најважније питање: на који начин друштво *производи* насиље? Да би се одговорило на ово питање, најпре је неопходно почети са макросоциолошким објашњењима структуралних узрока насиља и девијантности уопште.

Једна од данас најразвијенијих социолошких концепција о факторима криминала, у које спадају и деликти насиља, јесте концепција *структуралног насиља* коју је крајем шездесетих година прошлог века први проблематизовао норвешки социолог и зачетник дисциплине мировних и конфликтних студија Јохан Галтунг (Galtung). Концепција структуралног насиља, у суштини, представља део теорије о пореклу агресивног испољавања из фрустрација, али инсистира на друштвеној структури као њиховом примарном изворишту (Југовић и др. 2008: 448).

Галтунг је само *насиље* дефинисао као „сметњу основним људским потребама, која се може избећи, или ометање квалитета живота, које спушта степен задовољења људских потреба испод степена који би потенцијално био могућ“ (Galtung 1990: 292). Већ из ове дефиниције насиља је уочљиво да она превазилази оно што се обично сматра под њим (штета коју једна или више особа могу да нанесу другима). То је само једна, директна, врста насиља.

Фактор могућности избегавања и/или неизбежности је кључан у Галтунговој дефиницији насиља. Када нешто може да се избегне, али се то не учини, Галтунг сматра да је такав поступак по дефиницији насилан. Као пример структуралног насиља и као пример могућности избегавања негативног исхода Галтунг наводи пример медицинских услуга, које нису подједнако доступне свима: “Када би неко умро од туберкулозе у XVIII веку, тешко би се могло закључити да је реч о насиљу, јер је то било неизбежно, али ако би неко умро од туберкулозе данас, упркос свим медицинским ресурсима који постоје у свету, онда је према нашој дефиницији, насиље присутно“ (Galtung 1969: 168).

Галтунгов приступ врстама насиља полази не од начина на који се насиље врши, већ од субјекта који га врши. У том смислу, две основне врсте насиља Галтунг карактерише као *персонално* (директно) и *структурално* (индиректно) насиље. Главно питање од којег се полази приликом разликовања између

ове две врсте насиља је да ли постоји особа (субјекат) који дела. У том смислу, персонално насиље је оно насиље где је препозната и видљива особа која га врши; код структуралног насиља не препознаје се особа која врши насиље. У оба случаја жртве насиља могу бити убијене, повређене или изманипулисане, али док се у првом случају може доћи до конкретне особе која врши насиље, у другом то није случај. То значи да не мора постојати особа која директно повређује другу, већ је насиље уграђено у саму структуру друштва и показује се као неједнака расподела моћи и, последично томе, неједнака расподела животних шанси (Galtung 1969: 170-171).

Структурално насиље произилази из неједнаке дистрибуције моћи, која се даље манифестује у социјалним и економским неједнакостима (Ho 2007: 4). Изнад свега, структурално насиље проистиче из неједнако распоређене моћи да се *одлучује* о дистрибуцији ресурса: зарада, могућности образовања, доступности медицинских услуга итд. Отуда се оно показује и осећа као социјална неправда (Galtung 1969: 171).

Постоји још једна врста насиља коју је Галтунг у свом каснијем раду проблематизовао. Међутим, то није самостална врста насиља, већ је, пре, „оправдање“ за персонално и структурално насиље. То је оно што је Галтунг назвао *културним насиљем*. Под културним насиљем, Галтунг подразумева „оне аспекте културе, симболичну сферу људског постојања (утеловљену у религији, идеологији, језику, уметности, науци), која може бити искоришћена да оправда или да легитимише персонално или структурално насиље“ (Galtung 1990: 291). Према Галтунгу, културно насиље чини да директно и структурално насиље изгледа, чак и да се осећа, исправно – или, у најбољу руку, као да није погрешно. Студије културног насиља осветљавају начине на које акти директног и чињенице структуралног насиља бивају легитимисане и прихваћене у друштву. Један начин на који културно насиље функционише је да „мења моралну боју“ од лоше ка доброј, или, у најмањем, прихватљивом; као пример се може узети „убиство у име земље је исправно; убиство у своје име није“ (Galtung 1990: 291-292). Други начин може да буде такав да се стварност прикаже толико мрачном, да људи уопште не примећују акте или факте насиља или их не разумеју као насиље (ibid: 292).

Бројна емпиријска истраживања су утврдила да је веза између структуралног и персоналног насиља позитивна и снажна: „они који су хроничне жртве структуралног насиља, окрећу се директном насиљу; насиље је одговор људи који се осећају понижено и одбачено, инфериорно и неадекватно, а структурално насиље управо појачава та осећања“ (Jugović i dr. 2008: 448). Зато и „није изненађење да се они чије су животне шансе истопљене, а то су великим делом млади, одлучују и на насиље као пут личног, али и (само)деструктивног испољавања“ (ibid: 454). Међутим, то што структурално насиље може да изазове пораст персоналног насиља, то не значи да до њега *нужно* долази. Ипак, теоретичари који су узрок девијантности пронашли у друштвеној структури, у великој мери дају право оваквом суду.

Једна од таквих теорија је теорија аномије или структуралног напрезања Роберта Мертона. Настала из функционалистичког крила, ово је вероватно једна од најутицајнијих теорија девијантности у социологији. За разлику од Галтунговог одређења насиља преко апострофирања могућности или немогућности задовољења *потреба*, Мертон апострофира неједнаку доступност легитимних *средстава* за остварење (колективно постављених) *циљева* као основни извор девијантности уопште.

Критикујући биологистичке теорије у објашњењу девијантног понашања, Мертон је инсистирао на становишту да какву год улогу биолошки импулси имали у девијантном понашању, они не могу да дају одговор на питање „зашто интензитет девијантног понашања варира у различитим друштвеним структурама, односно зашто она имају различите облике и обрасце девијантности“ (Merton 1968: 185). У том смислу, основни задатак његовог есеја *Social Structure and Anomie* је био да пружи „систематски приступ анализи друштвених и културних извора девијантног понашања“, са циљем да открије „како неке друштвене структуре врше притисак на одређене особе у друштву да се понашају неконформистички, пре него конформистички“ (Merton 1968: 186). Његов социолошки приступ апострофира, сходно наведеном, да се у друштвеним групама које су подложније таквим притисцима, могу очекивати прилично високе стопе девијантног понашања, што значи да их не производе биолошки, већ фактори социјалне ситуације у којој се те групе налазе (ibid: 186). Међу неколико елемената друштвене и културне структуре постоје два елемента која су од највеће важности. Први се састоји од културно дефинисаних *циљева*, сврха и интереса, који су заједнички и легитимни за, мање-више, све чланове друштва. Други се односи на прихватљиве (културно и друштвено дефинисане) начине, односно *средства за достизање тих циљева*. У сваком друштву постоје институционални начини на које је регулисано достизање датих циљева. Друштва се, сходно томе, разликују по степену усклађености циљева и институционализованих начина/средстава њиховог достизања. Истовремено, у сваком друштву постоје норме које регулишу понашање његових припадника. Али, друштва се међусобно разликују по степену тих (неписаних и писаних) норми која су ефективно интегрисана са циљевима који стоје високо на хијерархијској лествици културних вредности (ibid: 186-188). Висока стопа девијантности се јавља када су легитимни начини за постизање тих циљева ограничени, што међу онима који немају приступ легитимним ресурсима за остварење циљева ствара раскорак између циљева и средстава за њихово остварење. Као пример велике неусклађености између циљева и институционализованих средстава за њихово достизање, Мертон наводи сопствено (америчко) друштво и савремену америчку културу у којој се као главни циљ и основно мерило успеха јавља стицање богатства (ibid: 193).

Мертон се посебно интересовао за начине на који се *појединци* адаптирају на институционализована средства за остварење културно дефинисаних циљева и, сходно томе, направио је типологију која се састоји од пет основних оријентација, које су реакција на постизање, то јест непостизање циљева – конформизам, иновација, ритуализам, побуна и повлачење (ibid: 194).

Насупрот макросоциолошкој анализи проблема девијантности са становишта разматрања његових извора у друштвеној структури, који се јавља као последица несагласја између циљева и средстава, микросоциолошке су теорије анализу свеле на разумевање карактеристика процеса социјалне интеракције кроз које се обрасци девијантног и криминалног понашања уче и преносе. Сатерлендова *теорија диференцијалне асоцијације*, произишла из Чикашке социолошке школе, једна је од најпознатијих теорија која је криминално понашање, уопште, објашњавала преко процеса социјалне интеракције. Према Сатерленду је криминално понашање резултат процеса социјализације, током којег се криминалне „дефиниције“ не преносе само путем културе, већ су оне научене кроз процес социјалне интеракције са блиским групама. Ову своју основну поставку Сатерленд је, заједно са Крејсијем, операционализовао и развио преко *девет* пропозиција:

1. *прва пропозиција* – криминално понашање је научено;
2. *друга пропозиција* – криминалци и девијанти не морају сведочити криминалном понашању да би га научили, већ се, пре, оно учи кроз интеракцију и комуникацију;
3. *трећа пропозиција* – криминално и девијантно понашање се највише учи у директном контакту са блиским, интимним групама, а мање путем имперсоналне комуникације (телевизије, филмова, штампе);
4. *четврта пропозиција* – учење криминалних техника и радњи није једино што се научи у процесу интеракције, појединци, при томе, уче и асимилију друштвене, културне и психолошке ставове који покрећу, па и оправдавају, кршење норми;
5. *пета пропозиција* даље разрађује мотивацију и мишљења којима девијант оправдава кршење закона;
6. *шеста пропозиција* – интеракција са прокриминалним групама не мора нужно да изазове криминално понашање; појединац ће постати деликвент само уколико дефиниције које фаворизују кршење закона надвладају дефиниције које га не фаворизују;
7. *седма пропозиција* – колико често, колико дуго, колико рано у животу и од кога је особа изложена криминалном удруживању ће утицати на то да ли ће постати деликвент; деца која су често, дуго и од малена изложена њему имају већу шансу да ће се понашати криминално;
8. *осма пропозиција* разматра подробније логику која стоји иза процеса учења криминалног понашања – та логика је иста као и код било ког учења, она подразумева не само репродуковање понашања, већ и његово разумевање и развијање;
9. последња, *девета пропозиција*, поентира важном тврдњом да мотивације за криминално понашање не могу бити исте, те да, према томе, криминал не може бити резултат неких општих потреба и вредности, као што је жеља за обогаћивањем или бољим друштвеним положајем (Sutherland and Cressey 1960: 123-124).

Неопходност приближавања теорија девијантности са макросоциолошког аспекта и његовог разумевања кроз анализу интеракције са микросоциолошког становишта је нешто на шта је указивао Алберт Коен. Наиме, он је у свом чланку *The Sociology of the Deviant Act* (1965) покушао да приближи Мертонову теорију аномије са интеракционистичким теоријама девијантности. У том смислу, Коен је замерио Мертону што је анализу свео на начине на који се

појединци, или носиоци друштвених улога, адаптирају на институционализована средства за остварење циљева, занемаривши проблем интеракције. Према Коену је сама „историја девијантних аката историја процеса интеракције... А направи покрет у девијантном правцу – Б одговори – А узврати итд.“ (Cohen 1965: 9).

Наиме, Коен је сматрао да је велики део девијантног и деликвентног понашања *групна* активност и да је оно производ интеракције са другима који имају исто или слично искуство у немогућности остварења циљева. Ова интеракција доводи до стварања деликвентне супкултуре (контракултуре) са својим специфичним нормама и вредностима, која је у суштини проистекла из истоветних статусних фрустрација као главних извора деликвенције (DeKeseredy et al. 2005: 39-40).

У том смислу, Коен је сматрао да Мертонова теорија аномије нужно захтева одређене измене и допуне (ibid: 39). Због тога је Коен допунио и модификовао његово схватање девијантности, сврставајући девијантне у домен деликвентне супкултуре. Он је потврдио Мертонову генералну претпоставку о друштвеној структури као основном извору девијантности, али је додао да постоје облици девијантног (и деликвентног) понашања који се не односе на колективно постављене циљеве у такозваној матичној култури и широком друштвеном контексту. То значи да постоји читав низ одступања од уврежених, просечних и нормалних понашања, који су део ужих супкултурних вредносних оријентација и нормативних образаца, а не друштвено-културних у ширем смислу. Такође, Коен је скренуо пажњу на то да је системска неједнакост или системска неједнака расподела моћи, угледа и материјалног богатства, извор друштвено-културне депривације, те су девијантна и деликвентна понашања реакције које проистичу из статусних фрустрација (Marinković 2008: 104-105).

Ове своје генералне претпоставке Коен је извео из тестирања омладинских контракултура и своја становишта изнео у књизи *Деликвенти дечаци* (*Delinquent boys* 1955). Коен је запазио да се дечаци из ниже радничке класе, који су фрустрирани својим положајем у животу, често удружују у деликвентне супкултуре (контракултуре), као што су банде. У њима се одбацују вредности средње класе и замењују се вредностима и нормама које славе пркос и неподаштавање, као што су деликвенција и други акти неконформизма (Giddens 2006: 798).

Према Коеновом мишљењу, карактеристичан образац деликвентног понашања представља колективну реакцију на проблеме или незадовољства која искушавају дечаци који су присиљени да се прилагоде нормама и вредностима културе доминантне средње класе. Младићи из радничке класе су у том случају суочени са две могућности: *прва* је да се угледају на образац „момака са колеца“ – којој се у стварности приклања мањина и која, отуда, производи само индивидуалну друштвену покретљивост и *друга* је да се приклоне образцу „дечака са угла“ који наглашава прилагодљивост групи. Због фрустрација која произилазе из неуспеха да се приближе свету средње класе, младићи из

радничке класе експлицитно одбијају и ниподаштавају њихове стандарде, усвајајући сопствене насупрот њиховим. Прихватање ових стандарда омогућава да деликвент стекне положај и углед у очима својих другара деликвената. Једном створен контракултурни образац привлачи нове присталице као одговор на немогућност решења различитих проблема (Bailey 1956: 215).

Сходно наведеном, девијантни и насилни обрасци понашања, који се јављају у оквирима ових контракултурних група, представљају одговор на немогућност приближавања свету средње класе и отуда се у њиховим оквирима стварају нове норме и нове вредности као контрапункт вредностима које су им углавном недостижне. Дакле, реч је о интернализацији другачијих вредности које у оквирима ових група омогућавају младићима из радничке класе да стекну важност у очима својих другара. Агресивност и насилништво се, отуда, у овим групама могу појавити као за те групе не само нормални, већ и престижни обрасци понашања. У том смислу, „понашања и вредности која представљају изокренуте вредности друштва у целини, постају начини да се у датој групи стекне статус и углед. На овај начин, деликвентна супкултура помаже да се разреше проблеми проистекли из статусних фрустрација“ (DeKeseredy et al. 2005: 40).

Оно што је приметно у разматрању свих наведених теорија је то да проблем насиља и девијантности, уопште, експлицитно или имплицитно, приписују сиромаштву и неједнакостима. Овим се социолошки, међутим, не могу објаснити разни отворени или прикривени облици деликвентног и насилног понашања међу младима уопште. С друге стране, насупрот разумевања девијантности као рационалне и инструменталне активности (као код Мертона) постоји читав низ девијантног и деликвентног понашања који представља ирационално, експресивно и деструктивно понашање, које се не може објаснити несагласјем између циљева и средстава, нити се може приписати другачијим вредностима посебних, контракултурних група које се јављају као одговор на статусне фрустрације.

Можда најбоље објашњење за ово пружа студија *The Saints and the Roughnecks* Вилијама Чемблиза (Chambliss) која показује исте или сличне девијантне образце понашања код богатих и сиромашних младића, али битно другачију реакцију друштва. Чемблиз је две године посматрао две групе средњошколаца: Свеце и Грубијане. Током овог периода, Чемблиз је запазио две кључне ствари: *прва* – ниво деликвенције у обема групама је био углавном исти и *друга* – док ниједан Светац није ухапшен за различите деликвентне и криминалне активности у којима је учествовао (видљивост њихових прекршаја била је незнатна, јер су својим колима могли да се одвезу далеко од места становања, а евентуални видљиви изгреди били су карактерисани као „повремене смицалице“), Грубијани су били редовно у проблему са полицијом и са заједницом, уопште (Chambliss 1973: 27; DeKeseredy et al. 2005: 12). За разлику од Грубијана, који нису били тако „васпитани, пристојни, лепо обучени, богати“, Свеци никад нису били перципирани од полиције и заједнице као деликвенти (Chambliss 1973: 27). Селективна перцепција и етикетање допринели су томе да и касније у животу Свеци буду успешни људи, док су Грубијани углавном

били неуспешни, неки од њих су завршили и у затвору: „заједница је на Грубијане гледала као на проблематичне дечаке и они су се сложили са том перцепцијом“ (Chambliss 1973: 30). У том смислу, Чемблизова студија је пример како негативне рекције друштва могу да воде до каријере секундарне девијантности, јер резултира немогућношћу особе да буде „нормална“ када је већ једном проглашена за „девијантну“ (DeKeseredy et al. 2005: 12; Giddens 2006: 810). С друге стране, ова студија је одличан пример повезаности макро и микросоциологије у објашњењу девијантности, односно одговора на питање како класна структура друштва доприноси томе да се неко етикетира као девијант (Giddens 2006: 810).

Чемблизова студија је, поред наведеног, и пример како се може емпиријски истраживати проблем деликвенције и насиља међу младима, ван најчешћих и, посебно у оваквим случајевима, недовољних анкетних истраживања. Чемблиз је две године посматрао младиће и на тај начин је могао да види и да детаљно опише бројне проблематичне ситуације и радње које су чинили и да, потом, у додатним интервјуима чује на који су начин они перципирали своје понашање. С друге стране, пратећи реакције полиције и шире заједнице, Чемблиз је могао да детектује различите начине реаговања на поступке две групе младића.

Вршњачко насиље и вршњачко злостављање представљају веома изражен и чест проблем посебно у узрасном добу средњошколаца, иако се и та граница све више помера на доле. Само вршњачко злостављање има бројне појавне облике – од физичког малтретирања до разних, много чешћих, облика социјалног искључивања деце од стране вршњака: оговарања, исмевања, подругивања, вређања (Collins 2008: 163). Колинс наводи две врсте вршњачког злостављања: *колективно злостављање* над „вечитим жртвеним јарцима“, које деца и не перципирају као такво, већ сматрају да се само „добро забављају“, док им, с друге стране, статусни систем граница не допушта да према жртви осећају емпатију и *индивидуално „специјализовано“ злостављање појединаца* који вребају посебно слабије од себе. Они временом постају посвећени улози злостављача, развијају „вештине“ злостављања и симбиотски однос са својим жртвама. Једном успостављени злостављачки односи имају тенденцију да трају и годинама (Collins 2008: 164).

Важније од набрајања појавних облика и врста злостављања је питање *зашто* деца учествују у њему? Одговор на ово питање лежи у чињеници да појединачни положај сваког детета зависи од ранга оних са којима се удружује и оних са којима се не удружује. У том смислу, делећи се у групе, деца имају тежњу да припадају оној групи која је етикетирана као пожељна и омиљена, по цену одбацивања и пријатеља из детињства, уколико они спадају у „непожељне категорије“. Мотивисани вишим положајем у „школској хијерархији“, стичући статус који је превасходно базиран на „доброј забави и хумору“, деца своју супериорност изражавају оговарајући, малтретирајући и понижавајући друге (Collins 2008: 163). Отуда, насилничко и девијантно понашање, уопште, нису само одраз појединачне личности, већ и структуре групе у којој се таква понашања одвијају. Повреда очекивања које група искушава, као и норми ко-

јих се држи, израз су културних и структуралних аспеката групе (Dentler and Erikson 1959: 98). У овим се оквирима велики део вршњачког насиља, али и жмурења на њега, може разумети као производ таквог вредносног система у којем се кроз насилништво као групни *modus vivendi* постиже вредновање насилника као „важног“ у вршњачкој групи.

Закључак

Сумирајући наведено, може се рећи да је насиље међу младима само одјек ширег друштвеног насиља. Велики део насиља, ван изолованих и инцидентних случајева, као израз фрустрација, проистиче из саме друштвене структуре, из неједнаке расподеле моћи, богатства и угледа, из неједнаке расподеле животних шанси, као реализовани бес произведен због осећања социјалне неправде. Као одговор на ово, насиље међу младима се јавља као манифестација те немоћи и, више од тога, као колективна манифестација немоћи која може да доведе до стварања контракултура.

Међутим, насиље међу младима не мора уопште бити израз статусних фрустрација. Тиме се не могу објаснити разни насилни обрасци понашања младих који немају никакве везе са друштвеним положајем. Вршњачко насиље у целини се не може објаснити преко статусних фрустрација. То, међутим, не значи да оно не захтева социолошко објашњење, већ само да захтева другачији социолошки приступ који објашњава због чега се оно јавља. У оба случаја, насиље служи као средство да се дође до циља, да се буде прихваћен од стране вршњачке групе, било оно перципирано као насиље или једноставно схваћено као „добра забава“, оно служи да би се одобровољили, да би се свидели, да би се импресионирали други. У том смислу, насиље као невредност постаје уобичајени облик понашања, и, још опасније, „вредност“ која се у ширем друштву нормативно осуђује, али се у реалности објективно увећава.

Литература:

1. Arent, Hana (2002). *O nasilju*. Beograd: Alexandria Press; Nova srpska politička misao.
2. Bailey C. Wilfrid (1956). Book Review: Cohen, Albert (1955). *Delinquent Boys: The Culture of the Gang*. Glencoe: The Free Press. *American Anthropologist* 58 (1): 215-216.
3. Balibar, Etienne (2009). *Violence and Civility: On the Limits of Political Anthropology*. *Brown University and Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 20 (2-3): 9-35.
4. Bošković, Milo (2007). *Socijalna patologija*. Novi Sad: Univerzitet: Pravni fakultet.
5. Chambliss J. William (1973). *The Saints and the Roughnecks*. *Society* 11 (1): 24-32.
6. Cohen K. Albert (1965). *The Sociology of the Deviant Act: Anomie theory and Beyond*. *American Sociological Review* 30 (1): 5-14.
7. Collins, Randall (2008). *Violence: A Micro-sociological Theory*. Princeton University Press.
8. DeKeseredy S. Walter et al. (2005). *Deviance and Crime: Theory, Research and Policy*. Matthew Bender & Company, Inc.

9. Dentler A. Robert and Kai T. Erikson (1959). The Functions of Deviance in Groups. *Social Problems* 7 (2): 98-107.
10. Dirkem, Emil (2012). *Pravila sociološke metode*. Novi Sad: Mediterran publishing.
11. Elias, Norbert (1978). On Transformations of Aggressiveness. *Theory and Society* 5 (2): 229-242.
12. Galtung, Johan (1969). Violence, Peace and Peace Research. *Journal of Peace Research* 6 (3): 167-191.
13. Galtung, Johan (1990). Cultural Violence. *Journal of Peace Research* 27 (3): 291-305.
14. Giddens, Anthony (2006). *Sociology*. 5 th edition, Polity Press.
15. Gonzalez Zorrilla, Carlos (2007). Presentation. In: Recasens i Brunet, Amadeu (ed.) (2007). *Violence Between Young People in Night-time Leisure Zones: A European Comparative Study*. VUBPRESS Brussels University Press.
16. Ho, Kathleen (2007). Structural Violence as a Human Rights Violation. *Essex Human Rights Review* 4 (2): 1-17.
17. Johnson, Doyle Paul (2008). *Contemporary Sociological Theory: An Integrated Multi-level Approach*. New York: Springer Science + Business Media, LLC.
18. Jugović, Aleksandar i dr. (2008). Socijalne nejednakosti i siromaštvo kao društveni kontekst kriminala. *Godišnjak Fakulteta političkih nauka* 2 (2): 447-461.
19. Коковић, Драган (2005). *Пукотине културе*. Нови Сад: Прометеј.
20. Koković, Dragan (2010). *Društvo, nasilje i sport*. Novi Sad: Mediterran publishing.
21. Kozer, Luis (2007). *Funkcije društvenog sukoba*. Novi Sad: Mediterran publishing.
22. Lalman, Mišel (2004). *Istorija socioloških ideja, II tom. Od Parsonsa do savremenih sociologa*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
23. Malešević, Siniša (2010). *The Sociology of War and Violence*. Cambridge University Press.
24. Marinković, Dušan (2007). Luis Kozer: čovek ideja – pogled sociologa. U: Kozer, Luis (2007). *Funkcije društvenog sukoba*. Novi Sad: Mediterran publishing.
25. Marinković, Dušan (2008). *Uvod u sociologiju: osnovni pristupi i teme*. Novi Sad: Mediterran publishing.
26. Merton, Robert (1968). *Social theory and Social Structure*. New York: The Free Press.
27. Plass S. Peggy (2007). Age and Crime. In: Ritzer, George (ed.) (2007). *Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Blackwell Publishing Ltd.
28. Popadić, Dragan (2009). *Nasilje u školama*. Beograd: Institut za psihologiju.
29. Rajhvajn Bulat, Linda i Marina Ajduković (2012). Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkog nasilja među mladima. *Psihologijske teme* 21 (1): 167-194.
30. Recasens i Brunet, Amadeu (2007). Violence among juveniles in leisure areas: a comparative approach. In: Recasens i Brunet, Amadeu (ed.) (2007). *Violence Between Young People in Night-time Leisure Zones: A European Comparative Study*. VUBPRESS Brussels University Press.
31. Ritzer, George (2008). *Modern Sociological Theory*. New York: McGraw-Hill International Edition.
32. Said, Edward (1988). Identity, Negation and Violence. *New Left Review* 1 (171): 46-60.
33. Simmel, Georg (1903). The Sociology of Conflict I. *American Journal of Sociology* 9: 490-525.
34. Simmel, Georg (2009). *Sociology: Inquiries into the Construction of Social Forms*, Volume I. Leiden; Boston: Brill.
35. Sutherland H. Edwin and Donald R. Cressey (1960). A Theory of Differential Association. In: Cullen T. Francis and Robert Agnew (eds.) (2006). *Criminological Theory: Past to Present*. Los Angeles: Roxbury Company.

36. Шљукић, Срђан (2010). Сукоб из угла друштвене и културне динамике. Зборник *Сусрет култура*, књига I: 355-361.
37. Turner H. Jonathan (1988). *A Theory of Social Interaction*. Stanford University Press.
38. Turner H. Džonatan (2009). *Sociologija*. Novi Sad: Mediterran publishing; Beograd: Fakultet političkih nauka.
39. Вебер, Макс (1998). *Духовни рад као позив*. Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
40. Von Trotha, Trutz (2007). Violence. In: Ritzer, George (ed.) (2007). *Blackwell Encyclopedia of Sociology*. Blackwell Publishing Ltd.
41. Yinger J. Milton (1960). Contraculture and Subculture. *American Sociological Review* 25 (5): 625-635.

PEER VIOLENCE AS A FORM OF REALISTIC CONFLICT:

Contribution to sociological understanding of youth violence and violence among young

Summary: Youth violence is just a repercussion of wider violence and global violence today. It is only his phenomenal, but the most visible manifestation. Understanding of violence among youth is, therefore, impossible without understanding the broader sociocultural context in which it occurs. Beyond psychological and biological explanations of the causes of violence, much of human violence is social in nature. The main goal of this paper is to point out the sources of sociological theory to explain the causes of youth violence, where will follow the thread of the basic theoretical hypothesis of this article: Violence among adolescent population is one of the realistic conflicts, which means that violence serves as a tool to reach a certain goal, and that it is not an end in itself. In this regard it is considered that violence between youth and against youth is more than expressing aggressive impulses due to personal frustration bullies, given that frustration bullies are not just a product of personal shortcomings, but also structural, situational and objective circumstances. Accordingly, calm aggressive drive towards civilizing behavior or replacement facility frustrations he would urge aggressive moved, it is not enough by itself. We're not talking about the incident and isolated cases, but in terms of total value rendered senseless, violence that non-values as being the value that reflect the value system of the delinquent subcultural groups since it achieves evaluate the bully as "important" in peer group. This does not mean, however, that in such relationships, in general, there is no element of unrealistic conflict and „releasing tension“, which primarily be seen in the easy replacement of „object of frustration“.

Key words: adolescence, peer violence, violence, deviance, delinquency, conflict